

Opiskelijoiden itseopiskeluvalmiudet kaupallisen alan täydennyskoulutuksessa

Merkonomien Jatkokoulutuskeskuksessa aloitettiin vuonna 1988 opetusministeriön tuen turvin oppilaitoksen tarjoaman koulutuksen arviointitutkimus.

Merkonomien Jatkokoulutuskeskus on etäopetuslaitos, jonka opetusjärjestelyt noudattelevat monimuoto-opetuksen periaatteita. Tämän ammattikasvatushallituksen alaisen oppilaitoksen vuotuinen opiskelijamäärä on keskimäärin 900. Arviointitutkimuksen tuloksia käytetään hyväksi opetuksen kehittämistyössä.

Lehtori Ritva Lindroos kertoo artikkelissaan, millaisia tuloksia saatiin tutkittaessa opiskelijoiden itseopiskeluvalmiuksia sekä sitä, millaisena opiskelijat kokivat opinto-organisaation. Lindroos työskentelee Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksella.

Merkonomien täydennyskoulutustutkintoon valmentava yksivuotinen opetus koostuu a) kaksipäiväisistä opintotilaisuuksista, b) kirjallisesta itseopiskelumateriaalista, c) opintokirjeistä ja -tehtävistä ja d) case-harjoituksista ja ryhmätöistä. Oppilaitoksessa opiskellaan yhdeksää eri tutkintoa sekä suoritetaan erilliskursseja.

Tutkimuksen lähtökohta: seurata opiskeluprosessia

Itseopiskelu- ja lähiopetusvaiheet vuorottelevat tutkinnon kokonaisuudessa. Täydennyskoulutustutkinto vaiheistuu seuraavasti: I

itseopiskeluvaihe, I opintopäivät, II itseopiskeluvaihe, II opintopäivät. Tutkimustiedon keruuta ohjasi **ajatus opiskeluprosessin seuraamisesta** sen eri vaiheissa.

Tutkimuksen näkökulmat voidaan rajata seuraavasti:

- 1) tutkitaan opiskelijoiden käsityksiä heidän itseopiskeluvalmiuksistaan ja heidän käsityksiään opiskeluun liittyvistä oppimis- ym. vaikeuksista, mahdollisuuksista korjata niitä sekä opintojen organisaatiota,
- 2) tutkia lähiopetuksen merkitystä itseopiskelun näkökulmasta,
- 3) tutkia opiskelussa tarvittavia itseopiskeluvalmiuksia opiskelijoiden omien kokemus-

ten näkökulmasta sekä itseopiskelumenetelmän soveltuvuutta oman opiskelun menetelmäksi,

4) tutkia yksilöllisiä periaatteita opintojen organisoimisessa, epävirallisten oppimisresurssien käyttöä ja opiskelun tutkinnon koettua ongelmakeskeisyyttä opiskelijoiden työn näkökulmasta.

Tutkimuksessa on kerätty arviointiaineistoa neljässä eri vaiheessa: ensimmäisen itseopiskelujakson päätyttyä (N=237), ensimmäisillä opintopäivillä (N=106), toisen itseopiskelujakson loppupuolella (N=167) sekä opintojen päätyttyä (N=180). Syksyllä 1988 opintonsa aloittaneita opiskelijoita oli kaikkiaan 722. Tutkimus päätettiin suorittaa kokonaispöimistään perustuen, koska opintojen keskeyttäminen ja vastaamattomuus aiheuttavat katoa. Tiedonhankintavälineinä on käytetty kaikissa vaiheissa kyselylomakkeita.

Tutkimusongelmat on esitetty liitteenä.

Oppiminen ja oppimisen muodot

Hirsjärven (1982) mukaan oppimisella tarkoitetaan sellaisia käyttäytymisessä havaittavia pysyviä muutoksia, jotka jollakin tavalla ovat ensisijaisesti olion ja ympäristön vuorovaikutuksesta syntyneitä. Ne ovat syntyneet joko siten, että ympäristö systemaattisesti opetuksen avulla pyrkii muuttamaan käyttäytymistä tai siten, että ympäristön vaikutus on tahatonta. Keskeistä oppimisen ilmiöissä ovat kokemuksen perusteella syntyneet käyttäytymisen muutokset erotukseksi lähinnä fysiologisen kasvun aikaansaamista muutoksista.

Mocker & Spear (1982) ovat päätyneet seuraavanlaiseen eri oppimismuotojen jäsentelyyn:

formaali oppiminen: instituutio päättää sekä opiskelussa sovellettavista menetelmistä että sen tavoitteista;
non-formaali oppiminen: instituutio päättää opiskelun menetelmistä oppijan päättäessä itse opiskelun tavoitteista;
informaalinen oppiminen: instituutio valitsee opiskelun tavoitteet oppijan päättäessä opiskelussa sovellettavista menetelmistä;
itseohjautuva oppiminen: oppija valitsee sekä opiskelussa sovellettavat menetelmät että sen tavoitteet.

Hirsjärven määritelmän valossa oppiminen voi olla virallisesti järjestettyä (formaali/non-formaali/informaalinen oppiminen) tai sitten epävirallista (itseohjautuva oppiminen).

Monimuoto-opiskelu on Merkonomien Jatkokoulutuskeskuksen tutkinnoissa ohjattua opiskelua. Ohjauksen välineitä ovat opintokirjeet, kirjallisuus, tentit, opintopäivät. Tätä voidaan kutsua virallisen oppimisen järjestelmäksi.

Yksittäisen opiskelijan perusprosessi on kuitenkin luonteeltaan itseopiskeluprosessi, koska pääosa opetuksesta ei tapahdu lähiopetuksena, vaan se on itse organisoitua opintotehtävien ratkaisemista, opintokirjeiden ja kirjallisuuden opiskelua. Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä epävirallisesta oppimisesta, jota opiskelijat omasta aloitteestaan tuottavat muita kuin oppilaitoksen resurssseja hyväksi käyttäen.

Oppimista, jonka tavoitteet ovat institutionaalisesti määrittyneitä, mutta jossa oppimisen välineet kehitetään itse, voidaan kutsua **informaaliseksi** oppimiseksi. Tässä tutkimuksessa puhutaan informaalisesta oppimisen yhteydessä epävirallisten oppimisresurssien käytöstä (tutkimuksista ks. esimerkiksi Caffarella & O'Donnell 1987). Opiskelija kehittää oma-aloitteisesti tavat hankkia tukea ja ohjausta opiskeluprosessiinsa. Näitä tiedonhankinnan kanavia voidaan kutsua myös oppijan sosiaalisiksi verkostoksi.

Sosiaalinen verkosto ja oppiminen

Epävirallisten oppimisresurssien käyttö liitetään tutkimuksessa **sosiaalisen verkoston käsitteeseen**. Mitchell (1969) määrittelee sosiaalisen verkoston: "a specific set of linkages among a defined set of persons, with the additional property, that the characteristics of these linkages as a whole may be used to interpret the social behaviour of the persons involved."

Verkostoanalyysin yksikkö on **sosiaalinen suhde** — ei toimijoiden käyttäytyminen (esimerkiksi sympatiat ja tunteet). Sosiaalisen verkoston käsite kattaa myös esimerkiksi ystävien, tuttavien ja sukulaisten väliset henkilökohtaiset suhteet, epäviralliset suhteet organisaatioissa, kuten neuvominen, auttaminen, kommunikoiminen, sekä roolien ja positioiden määrittämät suhteet (Schenk 1983, 89).

Amerikkalaisissa (Fischer 1982; Marsden 1987) ja saksalaisissa (ks. Pappi & al. 1987) tutkimuksissa on tehty mm. havainto, että **koulutus on keskeinen verkoston ominaisuuksien selittäjä.**

Paikkakunnan koko ja koulutus muodostavat tärkeän muuttujaparin: pienillä paikkakunnilla koulutustaso on alhaisimmillaan, suurilla paikkakunnilla korkeimmillaan.

Pappi & Melbeck (1987) esittivät oman tutkimuksensa hypoteesina, että alhaisemman statuksen omaavat elävät enemmän sosiaalisen verkoston tarjoamien resurssien varassa kuin korkeamman statuksen omaavat henkilöt ja ylläpitävät tällaisista syistä tiheämpää verkostoa ja intensiivisempiä kontakteja. Heidän tutkimuksensa tulokset vahvistivat tämän oletuksen. Hyvän peruskoulutuksen omaavilla henkilöillä on käytettävissään laajemmat verkostot, joissa ei-sukulaisilla on suurempi merkitys kuin vähemmän koulutetuilla.

Pappi & al. (1987) analysoivat erikseen koulutuksen vaikutuksia sukulaisuussuhteissa. He totesivat, että auttamistoimintaan mobilisoidut suhteet ovat usein sukulaisuussuhteita. Sukulaisten keskeytetty suhteet olivat kaikissa ryhmissä intensiivisempiä kuin ei-sukulaisuussuhteet.

Intensiiviset suhteet ei-sukulaisiin ovat tavallisimpia silloin, kun egolla on korkea peruskoulutus (emt., 243). Tästä voitaisiin tehdä oletus, että alhaisemman peruskoulutuksen ryhmissä primaarisuhteet, kuten perhe ja naapurit, ovat vallitsevampia kuin korkeamman peruskoulutuksen ryhmissä ja että korkeammin peruskoulutettujen verkostoissa sekundaarisuhteilla, esimerkiksi työtovereilla, on vastaavasti suurempi ja vallitsevampi merkitys.

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita opis-

kelijoista itsestään lähtevistä ensimmäisistä ego-keskeisistä ”opiskeluverkostoista”.

Verkostoja ei kuitenkaan käsitellä henkilökohtaisina, vaan keskimääräisinä verkostoina. Tuntuu perustellulta ottaa lähtökohdaksi opiskelijan sosiaalinen perustilanne, onhan opiskelu osa muuta elämää.

Voisi ajatella, että niillä verkostoilla, joissa kukin asioi, on merkitystä niin opiskelumotivaatioon liittyvien kuin puhtaasti oppimiseen ja myös oppimisvaikeuksiin liittyvien kysymysten kannalta. Kuvitelkaamme itseopiskelijan tilannetta. Opiskelussa tarvitaan paljon oma-aloitteisuutta. Itseopiskelijan motivaatio on koetuksella useista syistä: ajan puute, vaikeudet järjestää säännöllisiä ja rauhallisia opiskelutilanteita, väsymys, oppimisvaikeudet, perhe ei tue opiskelua jne. Omien verkostojen kautta on periaatteessa mahdollista löytää ratkaisuja opiskeluun liittyviin emotionaalisiin, tiedollisiin, sosiaalisiin ym. ristiriitoihin.

Epäviralliset oppimisjärjestelmät voivat periaatteessa olla lähtökohta, kun opintojen ohjauksjärjestelmää kehitetään. Niillä on todennäköisesti merkitystä myös opiskelupäätöksen syntymisessä.

Informaatio opiskelumahdollisuuksista

Tiedonsaantia tarjolla olevista opiskelumahdollisuuksista kysyttiin kahdella avoimella kysymyksellä: 1) Aloittitko opiskelun omasta aloitteestasi? Kerro, miten päätöksesi aloittaa täydennyskoulutustutkimuksen opiskelu syntyi; 2) Mitä kautta sait informaatiota Merkonomien Jatkokoulutuskeskuksen koulutustarjonnasta? Kysymykset käsiteltiin toisiaan täydentävinä.

Sisällönanalyysin pohjalta niistä muodostettiin yhdeksän dikotomista muuttujaa (esiintyy / ei esiinny)

Informaatio

opiskelumahdollisuuksista

	Frekvenssi	%	N
Lehti-ilmoitukset	86	36	237
Esitteet	81	34	
Aktiivisesti etsimällä	36	15	
Työtoverit	34	14	
Ystävät/tuttavat	23	10	
Työnantaja/esimies	21	9	
Aikaisempi koulutukseen osallistuminen	13	6	
Järjestötoiminta	15	6	
Muu	15	6	

Informaatiota oli useissa tapauksissa saatu useamman kanavan kautta. Julkinen ilmoittelu oli ylivoimaisesti tärkein informaatiolähde. Kanssaihmissen tuki ja heidän antamansa rinnakkainen informaatio lienee useissa tapauksissa edeltänyt osallistumis päätöstä. Mainitsivathan useat vastaajat useamman kuin yhden kanavan.

Kun informaatiolähteitä tarkasteltiin taustamuuttujien taustaa vasten, havaittiin mm., että

- lehti-ilmoitus oli informaatiolähde useammin miehille kuin naisille;
- ”työtoverit” olivat kansa- tai kansakoulun käyneille tärkeämpi informaatiolähde kuin muille peruskoulutusryhmille;
- ystävät ja tuttavat olivat ammatillisesti vähemmän koulutetuille tärkeämpi informaatiolähde kuin ammatillisesti pidemmälle koulutettujen ryhmässä;
- ammatillisesti pidemmälle koulutetut olivat ammatillisesti vähemmän koulutettuja useammin itse aktiivisesti etsineet informaatiota opiskelumahdollisuuksista.

Havainnot vahvistavat käsitystä, että peruskoulutus on tärkeä muuttuja ihmisten sosiaalisen suuntautumisen kuvaamisessa. Tapa, jolla ihmiset suuntautuvat elämisen resurssien luomiseen on kiinnostava kysymys myös opiskelukäyttäytymisen kannalta, onhan opiskelukin elämässä tarvittavien välineiden hankkimista ja luomista.

Mistä apua ongelmien ratkaisuun?

Epävirallisten oppimisresurssien käytöstä kysyttiin ensimmäisen itseopiskelujakson päätyttyä avoimella kysymyksellä: Kun olet tarvinnut apua joidenkin opiskeluasi liittyvien ongelmien ratkaisemisessa, mistä tai miltä tahoilta olet etsinyt neuvoja? Avoimet vastaukset luokiteltiin suoritetun sisällönanalyysin pohjalta. Luokittelun kriteerit luotiin vastauksista käsin. Seuraavassa epäviralliset oppimislähteet tärkeysjärjestyksessä:

Oppimisresurssi	Frekvenssi	%	N
Työtoverit, esimies, kollegat	95	40	237
Kirjat	90	38	
Kurssitoverit, vapaaehtoinen opintopiiri	52	22	
Perhe, ystävät	29	12	
Asiantuntijat, alan virastot	21	9	
Muu	17	7	

Tärkeimmät epäviralliset oppimislähteet olivat työtoverit, esimiehet ja kollegat muilla työpaikoilla sekä kirjallisuus. Kun epävirallisten oppimisresurssien käyttöä tarkasteltiin opiskelijoiden taustan mukaan, löydettiin kolme perustyyppiä.

Työtovereita oppimisresursseinaan käyttivät muita useammin alle 25 -vuotiaat, lukion ja kauppaopiston käyneet miehet ja naiset, jotka olivat toimihenkilöasemassa toimien rahoitus- ja yrityspalveluissa. Opiskelussa suuntaudutaan ongelmanratkaisuun nähtävästi samalla tavoin kuin työssäkin: kun ratkotaan ongelmia, neuvoa kysytään vieressä työskentelevältä.

Kirjallisuutta opiskeluun liittyvässä ongelmanratkaisussa käyttivät muita useammin hyväkseen lukion ja kauppaopiston käy-

neet, rahoitus- ja yrityspalveluissa esimiesasemassa työskentelevät miehet. Esimiesasemassa olevat henkilöt ovat ehkä tottuneet yksinäiseen päätöksentekoon. Heidän kohdallaan kyse lienee myös useimmiten omaan työhön liittyvästä täydennyskoulutuksesta. Opiskeluun liittyvä ongelmanratkaisu noudattelee samoja malleja kuin työhön liittyvä päätöksentekokin.

Kurssitovereita ja vapaaehtoista opintopiiritoimintaa käyttivät tukenaan muita useammin perus- tai keskikoulun ja kauppaopiston käyneet naiset. Tämä tyyppi ei ollut yhtä selkeä kuin kaksi edellä mainittua.

Seuraavassa epävirallisten oppimisresurssien käytön tarkasteluun liitetään koettujen itseopiskeluvälineiden tarkastelu.

Arviot omista itseopiskeluvaikeuksista

Itseopiskeluvaikeuksien käsitettä on lähes-tytty laatimalla itseopiskeluvaikeuksia kuvaava asenneväittämätesti. Mittarisovelluksen lähtökohdaksi on käytetty Guglielminon vuonna 1977 tutkimuksessaan "Development of the self-directed learning readiness scale" esittämää testiä. Itseopiskeluvaikeuksia mittaamaan laaditulla mittarilla kerätyt tulokset analysoitiin faktorianalyyssillä.

Parhaana faktoriratkaisuna valittiin neljän faktorin varimax-ratkaisu. Faktorit selittivät yhteensä 38,2 prosenttia kokonaisvaihtelusta. Faktorit nimettiin itseohjautuvuuden, luovuuden, lähiopetuksen tarpeen ja avoimuuden faktoreiksi.

Itseohjautuvuuden faktorille latautuivat muuttajat, jotka kuvasivat itsenäistä suhdetta opiskeluun sen kaikilla tasoilla. Ne heijastelevat osallistujien myönteisiä käsityksiä itsestään oppijoina. Oppijat tuntevat omat oppijan ominaisuutensa hyvin ja tietävät hallitsevansa opiskelun sekä olevansa itsenäisiä toimijoita. Opiskelijat näkevät kokonaisvaltaisesti oman kehityksen opiskelun tavoitteena.

Luovuuden faktorille latautuivat muuttajat, jotka myös Guglielmino (1977, 67) nimesi luovuudeksi. Luovuus saa tässä lisämääreet: opiskelu elämänstrategiana ja itseinäisyys oppimistyöskentelyssä.

Lähiopetuksen tarpeen faktorille latautuivat muuttajat, jotka kertovat itseopiskelun toimivuudesta ts. riittämättömyydestä opiskelussa: onko itseopiskelu toimivaa ja tarvitseeko lähiopetuksen suoma tukea.

Avoimuuden faktorille latautuneiden muuttajien yhdistelmässä oli kyse helppoudesta aloittaa uudet opinnot, sitkeydestä ja kyvyistä jatkaa niitä sekä rakkaudesta opiskelua kohtaan.

Itseopiskeluvaikeuksien käsitteeseen on käsitteellä olevassa tutkimuksessa sisällytetty myös oppimisvaikeudet. Opiskelijoiden käsityksiä oppimisvaikeuksistaan ja niiden mahdollisesta helpottamisesta kysyttiin kyselylomakkeessa avoimilla kysymyksillä. Oppimisvaikeuksien luokitus luotiin aineistosta käsin.

Oppimisvaikeuksista kysyttiin avoimella kysymyksellä: Kerro oman kokemuksesi perusteella etäopiskeluun opiskelumuotona

mahdollisesti liittyvistä vaikeuksista. Avomien vastausten pohjalta tehtiin sisällönanalyysi. Sisällönanalyyssin pohjalta muodostettiin seitsemän dikotomista muuttujaa: vaikeus esiintyy / ei esiinny. Muuttujien muodostamisen kriteerit luotiin vastausten sisällöistä käsin. Seuraavat muuttajat muodostettiin:

- tilannetekijät: ajan puute, rauhaton ympäristö, taloudelliset syyt, väsymys
- psykologiset tekijät: motivaatio ja opiskelutaidot
- ohjauksen vähäisyys ja kommunikaation puute ohjaajien kanssa
- kanssakäymisen puute muiden opiskelijoiden kanssa
- opintojärjestelyihin liittyvät muut tekijät
- opetuksen heikkoudet
- muut tekijät

Tyypillisin **tilannekohtaisista** oppimisvaikeuksista kärsivä tapaus oli 36-40 -vuotias mies, joka toimii julkishallinnon palveluksessa. Julkishallinnon palveluksessa olivat sikäli erityinen ryhmä, että työnantaja ei osallistunut heidän opintojensa kustannuksiin eikä muuhunkaan opintojen organisointiin. Tilannekohtaisiin oppimisvaikeuksiin näytti liittyvän asiantuntijoiden ja alan virastojen käyttö epävirallisena oppimislähteenä.

Tyypillisin **psykologisista oppimisvaikeuksista** kärsivä tapaus oli mies, jolla on kolme tai useampi lasta, jonka peruskoulutuksena on lukio ja joka työskentelee rahoitus- ja yrityspalvelujen sektorilla. Psykologisiin oppimisvaikeuksiin näytti liittyvän kirjallisuuden käyttö epävirallisena oppimissurssina.

Tyypillisin **ohjauksen vähäisyydestä kärsivä** tapaus oli alle 35 -vuotias lapseton nainen, jonka peruskoulutus on perus- tai keskikoulu ja joka asuu ulkopuolella Etelä-Suomen. Tällöin opiskelun kannalta puutteelliseen peruskoulutukseen saattaa liittyä erityisesti haja-asutusalueilla työpaikan pienuus ja työtovereiden puuttuminen. Tällaisissa tapauksissa järjestetty opintopiiritoiminta toisi ratkaisun koettuihin ohjausongelmiin.

Tyypillisintä **opetuksen heikkouksista** kärsivää opiskelijaa voidaan määritellä yleisluonnehdinnoilla lukion käynyt mies tai nainen. Tällaisiin oppimisvaikeuksiin näytti kytkeytyvän asiantuntijoiden ja alan virastojen käyttö epävirallisena oppimislähteenä.

Itseopiskeluvälineiden ja oppimisvaikeuksien välinen yhteys

Kun tarkasteltiin koettujen itseopiskeluvälineiden ja oppimisvaikeuksien välisiä yhteyksiä, tehtiin mm. seuraavanlaisia havainnot:

- puutteelliseksi koettuun itseohjautuvuuteen liittyi kokemus tilannekohtaisista oppimisvaikeuksista;
- toimivaksi koettuun itseohjautuvuuteen liittyi koettu kanssakäymisen puute muiden opiskelijoiden kanssa;
- avoimuuden kokemiseen liittyi koettu kanssakäymisen puute muiden opiskelijoiden kanssa;
- puutteelliseksi koettuun avoimuuteen liittyi kokemus psykologisista oppimisvaikeuksista.

Oppimisvaikeuksien vähentämiseksi opiskelijat esittivät palautteen ja ohjauksen lisäämistä, opetusmuotojen kehittämistä, opetus-sisältöjen muuttamista ja opintososiaalisia järjestelyjä.

Opiskelun merkitys elämänalueena

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös opiskelijoiden suhdetta eri elämänalueisiin. Opiskelijoilta kysyttiin eri elämänalueiden tärkeydestä sillä hetkellä. Kysymyksellä haluttiin paikantaa opiskelun yleistä merkitystä opiskelijoiden elämäntilanteessa. Asiaa kysyttiin suljetulla kysymyksellä: "Miten tärkeitä seuraavat elämänalueet ovat tällä hetkellä itsellesi?"

Taulukon tiedoista voi päätellä, että ns. **modernit arvot**, kuten vapaa-aika ja virkistys, ystävät, ammatti ja työ, ovat tutkimuksen kohderyhmälle verrattomasti tärkeämpiä kuin ns. **traditionaaliset arvot**, kuten osallistuminen politiikkaan ja luottamustoimintaan, sukulaiset ja uskonto. Opiskelua pidettiin hyvin tärkeänä. Tämä seikka ei ole välttämättä yleisesti totta tässä kohderyhmässä. Opiskelu on sillä hetkellä tärkeää, koska he tosiasiallisesti opiskelevat. Se ei merkitse, että opiskelu olisi elämäntapa.

Tietoja analysoitaessa havaittiin, että silloin kun ammatti ja työ koetaan erittäin tär-

Elämänalueet	Erittäin tärkeä (%)	Tärkeä (%)	Ei kovin tärkeä (%)	Ei lainkaan tärkeä (%)
Oma perhe ja lapset	151 (67)	38 (17)	17 (8)	17 (8)
Vapaa-aika ja virkistys	51 (23)	119 (52)	52 (23)	5 (2)
Ystävät ja tuttavat	28 (12)	126 (55)	64 (28)	10 (4)
Ammatti ja työ	105 (46)	109 (48)	13 (6)	—
Politiikkaan ja luottamustoimintaan osallistuminen	3 (1)	10 (5)	50 (22)	161 (72)
Sukulaiset	11 (5)	95 (42)	106 (46)	16 (7)
Opiskelu	52 (23)	157 (69)	18 (8)	—
Uskonto	11 (5)	27 (12)	89 (39)	100 (44)

keäksi, myös mmodernit arvot, kuten vapaa-aika ja virkistys, ystävät ja opiskelu koetaan erittäin tärkeäksi — mutta ei perinteisiä arvoja, esimerkiksi omaa perhettä, osallistumista politiikkaan ja luottamustoimintaan, sukulaisia tai uskontoa. Vastaavasti havaittiin, että silloin kun oma perhe koetaan erittäin tärkeäksi, myös sukulaisia ja uskontoa ovat omassa elämässä erittäin tärkeinä pidettyjä alueita.

Opiskelun suuri arvostus näytti liittyvän selkeästi työn ja ammatin pitämiseen korkeassa arvossa. Mutta opiskelulla ei näyttänyt

olevan esimerkiksi perhettä, ystäviä ja vapaa-ajan viettoa **yhteen liittävää merkitystä**.

Eri elämänalueiden painottuminen näkyy luultavasti myös henkilöiden sosiaalisessa suuntautumisessa. Sosiaalisen suuntautumisen tunteminen taasen on mielenkiintoista opintojen ohjauksen eri muotojen kehittämisen kannalta. Tällainen lähtökohta kehittää opiskelua sisältää ajatuksen integroida opiskelua muihin elämänalueisiin. — Oppiminen on osa elämää.

Liite. Tutkimusongelmat

Itseopiskeluvalmiudet ja opintojen organisaatio (tutkimustehtävä 1)

1. Käsitkset omista itseopiskeluvalmiuksista
 - 1.1. Millaiset ovat koetut itseopiskeluvalmiudet?
 - 1.2. Millaiset ovat koetut oppimisvaikeudet?
 - 1.3. Millaiset ovat mahdollisuudet vähentää oppimisvaikeuksia?
2. Opintojen organisaatio
 - 2.1 Mitä kautta opiskelijat ovat saaneet informaatiota tarjolla olevista opiskelumahdollisuuksista?
 - 2.2 Mistä opiskelijat ovat hakeneet apua opiskeluun liittyvien ongelmien ratkaisemisessa l. millaisia epävirallisia oppimisresursseja opiskelijat käyttäneet?
 - 2.3. Miten opiskelijat arvioivat etäopetusta?
 - 2.4. Miten opiskelijat arvioivat opintojen ajoitusta?
 - 2.5. Miten opiskelijat arvioivat opintojen laajuutta?
3. Itseopiskeluvalmiudet ja opintojen organisaatio
 - 3.1. Millaiset ovat itseopiskeluvalmiuksien ja etäopetuksen arviointien väliset yhteydet?
 - 3.2. Millaiset ovat itseopiskeluvalmiuksien ja koettujen oppimisvaikeuksien väliset yhteydet?
 - 3.3. Millaiset ovat epävirallisten oppimisresurssien käytön ja oppimisvaikeuksien vähentämisen väliset yhteydet?

Lähiopetus itseopiskelun näkökulmasta (tutkimustehtävä 2)

1. Itseopiskeluvalmiuksien tukeminen lähiopetusjaksolla
 - 1.1. Millä tavoin opintopäiville osallistuminen on opiskelijoiden mielestä kehittänyt taitoja, valmiuksia ja kykyjä itseopiskelijana?
 - 1.2. Miten opintopäiville osallistuminen on osallistujien mielestä palvellut edeltänyttä itseopiskeluvaihetta?
 - 1.3. Miten opintopäiville osallistuminen on osallistujien mielestä kehittänyt edellytyksiä jatkaa itseopiskelua?
2. Opetus
 - 2.1. Miten osallistujat ovat arvioineet lähiopetuksen tehtäviä monimuoto-opiskelujärjestelmässä?
 - 2.2. Millainen on arviointien yhteys koettuun itseopiskeluvalmiuksien kehittymiseen?

3. Ryhmädynamiikka
 - 3.1. Miten ryhmädynamiikka on toteutunut lähiopetusryhmissä osallistujien arvioimana?
 - 3.2. Millainen on arviointien yhteys koettuun itseopiskelunvalmiuksien kehittymiseen?

Itseopiskelunvalmiudet ja opiskelun soveltuvuus opiskelumenetelmäksi (tutkimustehtävä 3)

1. Itse tarpeelliseksi koetut opiskelunvalmiudet
 - 1.1. Millaisia kykyjä, taitoja ja valmiuksia opiskelijat ovat itse kokeneet tarvitsevänsä opiskelussaan?
 2. Itseopiskelun soveltuvuus opiskelumenetelmäksi
 - 2.1. Millaisten asioiden opiskeluun itseopiskelun koetaan soveltuvan hyvin?
 - 2.2. Milliaisten asioiden opiskeluun itseopiskelun koetaan soveltuvan huonosti?
 - 2.3. Millaiset ovat koettujen itseopiskelunvalmiuksien ja opiskelumenetelmän soveltuvuuden väliset yhteydet?

Monimuoto-opiskelun järjestelmä ja opiskelun ongelmakeskeisyys työn näkökulmasta (tutkimustehtävä 4)

1. Merkonomien ammatillinen viitekehys
 - 1.1. Millaiset ovat merkonomityön edellyttämät pätevyyydet?
 2. Monimuoto-opetuksen järjestelmä ja työtä varten oppiminen
 - 2.2. Miten ongelmakeskeistä opiskelua on ollut opiskelijoiden työn näkökulmasta?
 3. Informaalisen oppimisen asema MJK:n monimuoto-opiskelujärjestelmässä
 - 3.1. Millainen on kokonaisuudessaan ollut epävirallisten oppimisresurssien merkitys opiskelussa?

KIRJALLISUUS

Caffarella, R., S. & O'Donnell, J., M. 1987. Self-Directed Adult Learning: A Critical Paradigm Revisited. *Adult Education Quarterly*, Vol. 37, Nr. 4, 1987, 199-211.

Fischer, C. 1982. To dwell Among Friends. *Personal Networks in Town and City*, Chicago and London.

Hirsjärvi, S. (toim.) 1982. *Kasvatustieteen käsitteistö*. Helsinki: Otava.

Marsden, P., V. 1987. Core Discussion Networks of Americans, in: *American Sociological Review*, 52, 1987, 122-131.

Mitchell, J. C. 1969. *Social Networks in Urban Situations*. London.

Mocker, D., W. & Spear, G., E. 1982. *ERIC Clearinghouse on Adult, Career and Vocational Education*, Ohio.

Pappi, F., Kappelhoff, U. & Melbeck, C. 1987. *Die sozialen Beziehungen städtischer Bevölkerungen*.

Schenk, M. 1983. Das Konzept des sozialen Netzwerkes. *Kölner Zeitschrift fuer Soziologie und Sozialpsychologie* 25/1983, 88-104.

Ritva Lindroos 1990. Students Participating in Commercial Further Training: Their Capacity for Self-Study and the Organisation of their Studies as Experienced by the Students Themselves.

— The Finnish Centre for Further Training for Commercial College Graduates is a distance teaching institute whose organisation of study is arranged in accordance with the principles of multi-form teaching. A study was conducted at the centre concerning the students' capacities for self-study and their views concerning the organisation of studies at the centre. The targets of interest included unofficial learning systems, information channels and the sources of help to which the students turn to when they have study problems. The interconnections between the social network and learning were the object of particular interest.